

Prof. dr. sc. Serafin HRKAĆ
Pedagoški fakultet i Pravni fakultet u Mostaru

PLATONOVİ SPISI - PROTOTIP SUVREMENOG MIŠLJENJA

Jure Zovko, *Ogledi o Platonu*, Naklada Jurčić, Zagreb 1998.

Knjiga dr. sc. Jure Zovke *Ogledi o Platonu* prva je cjelovita studija na hrvatskom jeziku posvećena Platonovoj filozofiji. Riječ je, kako sam autor u Predgovoru veli, o prerađenim predavanjima koja je održao na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu od 1993. do 1998. godine. Svrha im je bila pobuditi zanimanje za mislitelja čiji su spisi bili kroz povijest "nepresušno vrelo originalnim misaonim poticajima, kritičkim refleksijama i nadahnutim interpretacijama". Platon je, po Zovkovu mišljenju, "filozof s nedvojbeno najvećim utjecajem i najbogatijom recepcijom u povijesti ljudskoga duha. U njegovu povijest djelovanja ubrajamo ne samo sve platonizme, novoplatonizme i idealizme nego također i sve one mislitelje, počev od Aristotela pa do Nietzschea i Poppera, kao i filozofijske pravce koji su nastali kao rezultat kritike Platonove misli". Za razliku od Karla Poppera koji Platona smatra teoretičarem klasnog i zatvorenog društva čije su ideje "pridonijele stvaranju najopasnijih ideologija 20. stoljeća, marksizma, lenjinizma i nacionalsocijalizma" (str. 215.), Zovko vidi u Platonovim spisima "poziv čitatelju na dijalog i na razmišljanje", odnosno prototipa suvremenog mišljenja čije su osnovne značajke "otvorenost za dijalog i neprihvatanje nametnutih rješenja". Svjestan činjenice na koju je već sam Platon ukazao, da naime živa riječ kad postane pisano slovo, gubi na ljepoti i na uvjerljivosti, autor knjige odlučio se ipak zapisati svoja predavanja kako bi u ovim "turbulentnim vremenima i na nemirnim prostorima" svratio čitatelju pozornost na ono što ostaje i što se uvijek iznova "javlja u našim pitanjima i odgovorima", naime Platonove ideje.

U prvom poglavlju Zovko razmišlja o biti i funkciji Platonovih ideja sa stajališta koje je temeljno obilježje svakoga hermeneutičkog pitanja: kako je naime moguće razumijevanje. Ideje bivaju uspoređene sa shvaćanjem jezika u hermeneutičkoj misaonoj tradiciji. Ideje se ispostavljaju kao fundament na kojemu se zasniva sva naša spoznaja. Najveće otkriće Platonove filozofije jest u fascinantnom i jednostavnom uvidu da je mišljenje nemoguće bez ideja, a sva tajna njegova ostvarenja i uspješnosti jest u metodi o služenju idejama koju je Platon nazvao dijalektikom (str. 56.).

Središnji dio knjige čine poglavlja posvećena trima najznačajnijim Platonovim dijalozima: *Fedon*, *Država* i *Fedar*.

Bruno Snell, jedan od najboljih poznavatelja antičke kulture, napisao je za Platonov *Fedon* da predstavlja "nešto najljepše što je čovjek uopće napisao". Zovko se potrudio dolično oslikati živost i ljepotu ovoga dijaloga koji je dao poseban pečat europskoj

kulturi i civilizaciji: "uobičajena dualistička podjela svijeta na idealni i realni, konačni i beskonačni, savršeni i nesavršeni, vječni i vremeniti, te dihotomija ljudskoga bića na dušu i tijelo, intelekt i osjećaje" osnovna su tema ovoga dijaloga (str. 73.). Dijalog nas uvodi u tajanstveno, ali ipak evidentno prožimanje vječnosti i vremenitosti. Argumente u prilog besmrtnosti duše Zovko shvaća i tumači kao Platonov pokušaj da se na poetski način kaže kako je duša zapravo "ovremenjena vječnost u nama" (str. 94.).

Pitanje odnosa realnoga i idealnoga, krute stvarnosti i osmišljene savršenosti posebice je tematizirana u *Državi*. Riječ je o spisu u kojemu najviše dolazi do izražaja savršenstvo Platonove genijalnosti, dijalogu koji ponajbolje oslikava bit Platonova nauka o etici, spoznaji, idejama, strukturi ljudske duše, idealnom društvu i oblicima vladavine. Spretno i sretno odabrana literatura pomaže čitatelju da uzme Platonove spise u zaštitu od krivog poimanja i tumačenja. Posebno su zanimljiva predavanja o Ideji Dobra, središnjem Platonovu filozofemu, pri čemu je Zovko otvoren za sve bogatstvo interpretacije počev od filozofijskog poimanja Boga kao transcendentnoga bića do forme savršenosti, neizrecivoga i etičkog orijentacijskog principa.

U ogledu o *Fedru* pokušava se jednostavnošću stila dočarati Platonov pokušaj pomirbe logosa i mythosa, diskursivnoga i poetskoga, dijalektike i retorike.

Poznato je da je Platonov *Parmenid* bio i ostao zagonetka za interprete (crux interpretum). Autor pokušava aktualizirati probleme iznesene u ovome dijalogu ukazujući posebice na Platonovu čestitost što je iznio na vidjelo sve slabe strane svoga poimanja ideja, a istodobno ukazao na njihovu neizostavnost i prijeku potrebu. Autor se posebno trudio ostati jasan i razumljiv pri razmatranju ove složene tematike.

U drugom poglavlju "Eutifron – Sokratova baština" autor analizom ranog Platonova dijaloga pokušava rekonstruirati osnovne ideje Sokratova filozofijskoga nauka što je zapravo nastavak pokušaja čuvenog američkog platoničara Gregorya Vlastosa. Sokratu, naime, zahvaljujemo da je prvi u povijesti stavio naglasak na etička pitanja. Autor posebice ističe kako čitatelja ne bi trebala zbuniti činjenica da u ovom dijalogu nismo došli do prave odredbe (definicije) pobožnoga i svetoga. "Sokratova intencija jest zapravo pokazati kako je ideja u svim našim pokušajima definiranja imala funkciju orijentacijskoga korektiva, odnosno paradigme. Odbacivanjem svakog neprihvatljivog poimanja pobožnosti i svetosti čitatelj nazire ispravno poimanje, za koje nije bezuvjetno potrebno poznavati definiciju pobožnosti". Iz prividno negativnoga sokratovskog opovrgavanja (elenchus) krije se afirmativni etički stav. Dijalog završava aporetski prvenstveno zbog same tematike, pitanja o svetome, pobožnom i božanskom (theion). Riječ je o tematici što podrazumijeva najviši stupanj vrijednosnog znanja i koje se ne može izreći na afirmativan način.

Svoju knjigu Zovko završava tvrdnjom da je Platon anticipirao osnovne ideje temeljnih ljudskih prava: Svaki put kad osjećamo u sebi potrebu javno i otvoreno reći da pravednost nije pravo i korist jačega, da nije pravedniji onaj tko ima više višecjevnih raketnih bacača" (nađam se da ovu riječ nismo prebrzo zaboravili) "bolju medijsku i diplomatsku promidžbu, mi nesvjesnoj govorimo Platonovim jezikom. Svako ukazivanje na počinjenu nepravdu podrazumijeva istinsku pravednost na koju se pozivamo. Ideja o poštivanju i promicanju temeljnih ljudskih prava platonizam je današnjice" (str. 218.).